

Станиша Војиновић

СИМА ПАНДУРОВИЋ И ВАЉЕВО

У време појаве прве збирке песама „Посмртне почасте“ (Мостар, 1908), предговор је датиран „март 1908.“, Пандуровић је био нешто више од шест месеци наставник Ваљевске гимназије. Одвојен од породице, у првим данима боравка у Ваљево, Пандуровић је често путовао за Београд, најчешће из породичних разлога или књижевних послова. На молбу, од 2. јануара 1908. године, из Београда, због болести у породици, одобрено му је одсуство од седам дана.¹

Одмах по доласку у Ваљево, он се ангажовао у његовом културном и политичком животу. Предузимљиви директор Ваљевске гимназије Богдан Јанковић, учивши недостатак јавне библиотеке у овом граду, отворио је за све грађане, 1907. године, професорску библиотеку Гимназије и одвојио две просторије за ову намену. У почетку је читаоница бројала осамдесет чланова, углавном ваљевске интелигенције и чиновника. На расположењу читаоцима, поред књига, били су и листови и часописи (наши и страни, преко тридесет на броју).

За председника Читаонице изабран је Димитрије Богдановић, председник суда; потпредседник др Селимир Ђорђевић, окружни физикус, књижник Живко М. Романовић, професор и секретар Сима Пандуровић, суплент; благајник Стева Поповић, учитељ. Чланови управе су били: Милан Р. Зарић, професор; Раде Ф. Радосављевић, адвокат и Глиша Регнеровић, судија. Општина ваљевска помогла је читаоницу, 1908. године, са 250 динара.² Када је Грађанска читаоница припремила свој први матине, у програму је стајало: „...Сима Пандуровић прочитаће свој песнички рад *Мртви пламенови*“.³

---

1 Архив Србије, МПс, 1908, I, 7.

2 Ж.[ивко М. Романовић], *Ваљевска хроника*, Видело, XXIX, 1908, бр. 22 (16. март), 3; Здравко Ранковић, *Библиотеке у ваљевском крају*, Ваљево, 1989, 87.

3 [Аноним], *Матине*, Штампа, VII, 1908, бр. 50 (19. фебруар), 2.

У једном извештају, допису од 24. фебруара 1908. године, Живко Романовић је описао Пандуровићев наступ: „...Мелодичан глас г. Пандуровића и пуна туге садржина тих песама, учинила је, да су се многим слушаоцу завртеле сузе у очима. Млади песник поздрављен је веома бурно од присутне публике, која га је без икаквог изузетка пажљиво слушала...“⁴ Говорио је Пандуровић и на великом митингу одржаном на ваљевској пијаци, 27. септембра 1908. године, поводом анексије Босне и Херцеговине. На истом митингу говорили су професор Григорије Хаџи Ташковић и њихов ученик, у име гимназијске омладине, Константин Перић.⁵ Према другом податку, на Пандуровићев предлог, поводом анексије Босне и Херцеговине, „на ономадашњој ужој конференцији држаће се у Ваљеву велики митинг на пијаци за цео Ваљевски округ“.⁶ Јануара 1909. године, Пандуровић се верио⁷ и у Ваљеву оженио Браниславом, кћерком Трифуна Милошевића, судије у пензији и адвоката. Већ 1910. године, уз помоћ Јована Скерлића, указом од 11. октобра, прешао је у Београд, по молби, у тада отворену четврту мушку гимназију.⁸

Иако није био у центру културних збивања у Београду, Пандуровић се у Ваљеву бавио и књижевним радом. У часопису *Босанска вила* објавио је неколико песама које је написао у Ваљеву. То су песме које нису ушле у прву збирку песама „Посмртне почести“. Прва међу њима је песма „Сенке“:

Облаци жути преко моје главе
 Пролазе простор мирно; заклањају
 Сунце и небо, и висине плаве,
 И тужно греде ко зна којем крају.

Промичу сенке, и ваздух се жути,
 И тешка туга захвата свечано
 Природу целу. Мртвачки све ћути.
 И сетно вече пада тако рано.

И тежак неки мирис, тешка боја
 Спомена живих и тужних, што пуне

4 С. Војиновић, *Сима Пандуровић у Ваљеву*, Ревизија Колубара, II, 1995, бр. 19 (новембар), 52.

5 Д. Недељковић – М. Трипковић, *Што година ваљевске гимназије 1870-1970*, Ваљево, 1970, 69.

6 Marcus, *Ваљевска хроника*, Звоно, I, 1908, бр. 109 (13. октобар), 2.

7 Сима Пандуровић, суплент Ваљевске гимназије, верио се са г-ђицом Браниславом Милошевићевом, ћерком г. Трифуна, адвоката у Ваљеву (Штампа, VIII, 1909, бр. 25, 25. јануар, 3)

8 Ваљевска гимназија. Извештај за шк. 1910-11. годину. Ваљево, 1911, 1.

Замрљан видик, осећања моја,
Младости понос што у мени труне.

Опојан, тежак мирис се из биља
Разлива – слика отежале јаве,
Мирише ваздух дахом мртва смиља,
Облаци иду преко моје главе.⁹

Друга песма је „Јулско вече“:

По стазама белим испранога шљунка
Пада летње вече мирисно и тихо;
Непрегледна поља плавога кађунка
Освежен је ветрић милујући ниho.
Ал' ја нисам знао да ће опет давни
Сви утисци једно оживети редом,
Из јесени ведре, љубавног пролећа,
Под хипнозом звезда и светлошћу бледом.
Миришу опојно душе пољског цвећа.
И над једва чујним таласима речним,
Над душама нашим којим вече прија,
Борећи се с тамом, просторима вечним,
Плави нам Канопус саучешћем сија.
Ти, најдаља чежњo очију нам земних!
Колико је душа, на растанак спремних,
Колико је срца, надахнућа млада,
Отишло у море вечности далеко
Под зрацима среће и окриљем нада:
Да уздахе наше саслушава неко.¹⁰

Трећа „У пола седам“:

Пробудише ме ко рубин црвени
Зраци вечерњег сунца. Пола седам...
Час одласка твога дошао је мени,
Тужан ко ова јесен коју гледам.

Преспавао сам последње тренутке
Боравка твога овде. Пола седам...
Замрачио сам и собу и кутке
Душе, јер слаб сам био да се предам

Мислима које дубе, као пијук,
Несрећно срце сећањем, из мрака.

---

9 Босанска вила, XXIII, 1908, бр. 17 (20. јуни), 261. „Сима Пандуровић, Ваљево“.

10 Исто, XXIII, 1908, бр. 25 (10. септембар), 391. „Сима Пандуровић, Ваљево“.

Скоро ће чути и последњи фијук
Гломазног, црног и димљивог влака,

Што ће те вући у далеке краје,
Равници снега и пределу ледном,
Где као земља заборавила да је,
Што ће нас вечно раставити једном.

Испратићу те, моја душо лепа,
С немарном мином и осмехом лажним,
Док се у мени старо срце цепа,
С погледом, можда неприметно влажним.

Ми увијамо шеретски и глупо
Поворку мисли надања далеког,
Сву љубав, чежњу, надахнуће скупо
У форме простог пријатељства неког.

Немиле тако слутње, као зраци
Заранком, бледе и жуте, јаве се
– Суморних дана невесели знаци –
Кроз тамно зелене завесе.

Нечији коњиц на улици рже.
Сунчане зраке у магли даве се.

*

Јоване! Кола – за станицу – брже.¹¹

Последње, 1910. године, боравка у Ваљеву, Пандуровић је припремио и другу збирку песама „Дани и ноћи“, која је објављена тек 1912. године. Песник је у огласу јавио да ће ускоро дати у штампу другу своју збирку песама под насловом „Дани и ноћи“, која ће изаћи до месеца маја и да претплату треба слати на адресу у Ваљеву.¹²

Те 1910. године у објавио је песму „Удес“:

И око се наше тешком сузом влажи
У искреном болу, и срећи, и тузи;
Наш је бедни живот замршен сплет лажи,
Где се тајно ропће, претвара и пузи.

11 Исто, XXIII, 1908, бр.30 (30. септембар), 466. „Сима Пандуровић, Ваљево“.

12 Штампа, IX, 1910, бр. 64 (5. март), 3.

Стари смо ми глумци, с освешталом маском,
На даскама трулим позоришта тужног,
Срођени са злбом, таштином и ласком,
На вечитој проби искушења ружног.

И најмање пута у својој смо роли,
А најчешће одјек само туђе речи.
О, кол'ко то тужно и трагично боли
Када дух пред силом материје клечи.

Па баш тад, кад за нас нема среће прече
Но да нам, к'о поток из прастаре шуме,
Сузе тешке, горке истине потече,
Нит нам когод плѣска, нити нас разуме.¹³

Пред крај 1910. године, објавио је песму „На Црквенцу“ (крај Ваљева):

Преко жутих поља гледам тамо даље
Где хоризонт злати позна светлост знана,
Одакле нам сунце са заранка шаље
Још последњу милост своју овог дана.

С главом на твој крилу моја душа сања
Једно старо доба у то рујно вече,
Са шимором док са буковога грања
Слива шум кладенца што испод нас тече.

А калдрма ова, поцрнела тврда,
Прича о давном господству, о стази
Којом је прошла, као иза брда
Што сунце ово, полагаано слази.

Јер некад су туда, оборене главе,
Пролазили стари силници до места
Где минаре холо у висине плаве
Дизаше месец којег давно неста.

И туда су, можда, источњачке паше
На челима војске, к'о бујица плаха,
На атима бесним испод сјајне аше,
Полазили у бој у име Алаха.

Ја о њима сањам. А твоја се песма
Разлеже за сунцем што нас собом зваше:

---

13 Босанска вила, XXV, 1910, бр. 3-6 (фебруар-март), 40. „Сима Пандуровић, Ваљево“.

„Море, насред села шарена чесма
Течаше, аго, течаше...”¹⁴

У Првом светском рату неко време је био међу добровољцима¹⁵, па је пред пропаст, због болести, отпуштен из војске. Аустроугарска окупација затекла га је у Ваљеву где се са женом и двоје мале деце склонио код тазбине. Нешто података о Пандуровићу за време окупације оставила је Даринка Одовић у својим успоменама. Према њеном сећању, и поред окупације, то су били ведри и безбрижни дани које су проводили у шетњи по околини Ваљева, најчешће око Петничке пећине.¹⁶ Овде му није било суђено да дочека ослобођење. На једном збору, сазваном да би се на њему показала лојалност окупатору и дали изјаве о присаједињењу западне Србије Угарској, Пандуровић се одупрео тој намери и због свог говора и дотадашњег држања интерниран прво у Болдогасоњ, а затим у Нежидер, у коме је остао до краја рата. Тај говор био је предмет напада на Пандуровића и после Другог светског рата. Младен Ст. Ђуричић „писац живе фантазије и холеричног темперамента, који га кадкад заведу да његово причање није увек тачно“ подгрејао је ту тему, да је песник морао да му одговори.

У окупираном Ваљеву, 1917. године, одржан је збор на коме је требало да се изрази жеља српског народа о склапању мира између зараћених страна. Како се на збору нико није јавио, узео је реч Сима Пандуровић и, поред осталог, рекао: „да ми то не можемо прихватити, да ми имамо своју владу која је у рату са Аустроугарском и да је питање рата или мира само у њеној компетенцији, а да смо ми на окупираној територији, без грађанских права. Према томе, сваки наш иступ ове врсте неби имао никакве вредности ни за кога.“ После његових речи збор је распуштен и никада се више није одржао. Од окупаторских власти она је убрзо саслушана, а на оптужбе против њеног супруга замолила да их интернирају заједно. Официр који је саслушавао запретио је да ће Симу интернирати у Болдогасоњ, а њу у Нежидер.¹⁷

Своју супругу Браниславу песник је волео и зато јој је још 1911. године посветио песму „Бисерне очи“:

14 Ново време, II, 1910, бр. 241, 1.

15 Према прогласу Суда општине београдског позива се Симеун Ј. Пандуровић, професор, да се јави општини београдској ради упућивања у команду (*Наредба ослобођеним и неослобођеним војним обвезницима*, Политика, 1914, бр. 3795, 17. август, 1).

16 С. Војиновић, Једно интимно сећање на Симу Пандуровића. Непозната аутобиографија Даринке Одовић, Ревивија Колубара, IX, 2002, бр. 97 (мај), 36-37.

17 Сима Пандуровић, „*Зайис један о песнику и човеку*“, Браничево, IV, 1959, бр. 3 (септембар) 70-71.

Бранислави

Као дух јесени у шум лишћа свела,
К'о туга у живот наших жеља тајних,
У моју се судбу нечујно уплела,
На плими уздаха немих и бескрајних,
Сугестија тих са висина ледних
С дубином страсти свих срдаца верних.
И тамне ноћи – сугестија једних
Очију бисерних.

Њихов сјај је био плав, мутан и чедан,
Сјај морем скривене, скупоцене шкољке;
Он је дав'о дубок израз један
Чежње наших снова и минуле бољке;
Он је скрив'о благо успомена чедних,
Нежност жутих ружа и кринова смерних;
Нада мном и сада сија туга једна
Очију бисерних.

И онда кад звезда моје судбе зађе
За малу хумку трошних земних жеља,
Онда, када и нас општи удес снађе
И нестане наших патња и весеља,
Нада мном ће оно за чим тол'ко жедних
Лебдети к'о сетан сјај висина сферних:
То ће бити благи, меки осмех једних
Очију бисерних.¹⁸

У српској гимназији за интерниране ученике у Нежидеру предавао је у трећем и седмом разреду, од 10. августа до 15. октобра 1918. године, српски језик три часа недељно. На гробљу у Нежидеру сахрањен је велики број помрлих интернираца, а на њиховим гробовима налазили су се епитафи које је написао Сима Пандуровић.¹⁹

Када је Трифун Ђукић приредио *Целокујна дела Љубомира П. Ненадовића* (Београд, 1939), поводом њих, написао је Пандуровић есеј „Први прави хуморист“. У том концизном есеју, о једном од најзначајнијих писаца Ваљеваца, он је доста објективно оценио целокупно стваралаштво Љубомира Ненадовића, признајући му да је био први наш хумориста, упоређујући га са Стеријом; најзначајнији путописац, а као песник, упоређујући га са Бранком, слаб лиричар, дидактичан и идејно просветитељ, типа Доситеја Обрадовића. То мишљење Симе Пандуро-

---

18 Босанска вила, XXVI, 1911, бр. 4 (28. фебруар), 51.

19 Б. Ковачевић, *Сима Пандуровић*, ЛМС, СXXXII, 1956, књ. 377, св. 4 (април), 364.

вића и даље остаје на снази. И то је он изрекао из велике пажње и љубави према Ненадовићу. А да је то тако, говори он сам на почетку есеја, како је у богатој књижници свога оца нашао као дете и *Целокућна дела* Љубомира Ненадовића започета пред крај 19. века, и да је читајући их као дечко „од десет-једанаест година“ уживао у „Бербер Трајку“ или „Шетњи једног стенографа по вашару“. Доцније у гимназији „у четвртом и петом разреду“ рецитовао је са својом генерацијом песме „Мрве хлеба“, „Груду земље“, „Снагу народа“, а као матурант читао са уживањем Ненадовићева „писма из Италије, Немачке и о Црногорцима“.²⁰

И много доцније Пандуровић је показивао наклоност према Ваљевцима. Фебруара 1941. године присуствовао је слави „Удружења Ваљеваца и Ваљевки“ у Београду.²¹

20 Политика, 1940, бр. 11431 (28. март), 9; *Стомеџа о столејници Љубомира П. Ненадовића*. Приредили Велибор Берко Савић и Љубисав Андрић. Ваљево, 1995, 442-444.

21 [Аноним], *Слава Удружења Ваљеваца и Ваљевки*, Правда, XXXVII, 1941, бр. 13040 (16. фебруар – друго издање), 5.

ПРИЛОЗИ

1.

[Дописна карта са ликом Ива Војновића:]

Ваљево, 15. II 1908.

Драги Г. Кисићу,

Захваљујући Вам на пажњи и послатој свесци „Библиотеке”, молим Вас да будете љубазни и да ме ближе обавестите да ли бисте и кад издали моје стихове. Г. Јакшић ми је саопштио ту „жељу” са ваше стране и показао вашу карту.

Будите добри и јавите ми се писмом, ако је могуће. Ја бих вам збирку могао брзо средити и послати. Јавите ми за које би време књижица била готова. У Београду сте ми казали да бисте волели и предговор од каквог угледног литератора нашег, рецимо Г. Скерлића. Најбоље би било да Г. Скерлића замоли-те за то. Моја је адреса: С. П., супленту ваљевске гимназије. Ваљево. Поздрав.

Ваш
Пандуровић.

[Адреса:] Господину

Г. Ристи Кисићу

уред.[нику] „Мале Библиотеке”

Mostar

(Herzegowina)

[Напомена Симе Пандуровића: 27. 2] 11. 3 [1]908. одговорено.

Архив Србије, ПО-122/221.

2.

Београд, 23. јула 1908.

Драги Г. Кисићу,

Вашу карту сам добио тек данас, при повратку с пута.

Разлог што Вам се раније нисам јавио у томе је, што се у Ваљеву врло тешко долази до књижевних листова, нарочито до бројева ранијих година. Овде, у Београду, међутим ја сам одабрао радове које мислим штампати и пројектовао једну збирку стихова средње величине.

Рукопис ћу Вам одмах послијети, како би књига могла ући у овогодишња издања „М.[але] Библиотеке”.

С обзиром на познату осетљивост писаца, Ви ми нећете замерити, ако Вам се нарочито замолим да на коректуру обратите што бољу пажњу и да ми је, по могућству пошљете у Ваљево на преглед.

Пред збирком је једна белешка, неколико редака предговора који треба да изађе у петитном слогу.

Обратите пажњу да после натписног листа дође посвета као у рукопису, па белешка и најзад песме; оним редом како је означено.

Нарочито Вас молим да бар *йедесетй йримерака одийтамйаџе на нарочитйој харџији* (као Стефановићеву збирку) као што сте *обежали*.

Примите уверење о мом одличном поштовању и срдачан поздрав

Ваш
Пандуровић.

Архив Србије, ПО-122/222

3. а

УНИВЕРЗИТЕТ

Бр. 2851.

9. маја 1907. год

у Београду

Уверење.

Г. Сима Пандуровић, родом из Београда, довршио је редовно учење у филозофском факултету, као редован ученик.

Полагао је и положио *дипломски* испит из филозофско-педагошке групе наука и стекао право на диплому о свршеном филозофском факултету.

Такса за ово уверење наплаћена је, на уверењу прилепљена и прописно уништена.

Секретар
М. Дачић

Ректор Универзитета
Др Ј.[ован] Цвијић.

3. б

Господину Министру
Просвете и цркв.[ених] послова

У јануару месецу ове године свршио сам школовање на београдском универзитету и положио дипломски испит из филозофско-педагошке групе наука.

Част ми је умолити Г. Министра да ме, према приложеним документима, изволи поставити за суплента. У сасвим изузетним материјалним околностима и с породицом у Београду, мени је неопходно потребно замолити Г. Министра, да ме, ако је икако могуће, постави за суплента које београдске гимназије. Та жеља, диктована околностима, била је разлог што се досад нисам јављао Министарству с молбом за указ. *Данас њо, њо невољи, чиним!!*

Прилажем уверење о положеном дипломском испиту на Универзитету и уверење команде VII пуковског округа, да сам, привремено, неспособан за војну службу.

16. маја 1907. год.
У Београду

Понизан
Сима Пандуровић
сврш.[ени] филозоф.

[Туђом руком:] Примљено 14. VI 1907. – М. Ј. П.
Пбр. 8536.

Према уверењу Команде VII пуков.[ског] округа (списак бр. 70) од 4. маја 1907. г.[одине] г. Пандуровић је оглашен за привремено неспособног по чл. 3, т.[ачке] 3 и 4.

Уверење му враћа
14. VI 1907.

Начелник
г.Милив.[оје] Ј. Поповић.

Примио сам натраг уверење.
14. јун 1907.
Београд.

Сима Пандуровић

[Решење:] Г. архивару – да задржи са осталим молбама.
АС, МПС, 1907, XXIV, 31.

4. а

Директору гимназије
Ваљево
Пбр. 13888.
4. септем.[бар] 1907.
Београд.

Г. Г. Димитрију Премовићу и Сими Пандуровићу, суплентима те гимназије издато је по 60 динара аконто за месец септембар ове године.

Ову суму у 120 динара задржаћете од њихових плата за месец септембар и овом Министарству послати. Кад будете ову суму послали послаће вам се њихова признаница ради прегледа.

Рачуновођа.

Експедирано 5. 9. 1907. г.
Сава Јовановић.

[Туђом руком:] Аконтација Димитрију Премовићу и Сими Пандуровићу, суплентима Ваљевске гимназије.

ПБр. 13888.

4. б

Краљ. Срп.
ГИМНАЗИЈА
Бр. 473
13. септембра 1907. г.
У ВАЉЕВУ

Министарству Просвете (за рачуноводство)

Част ми је у вези акта Министарства од 4. септембра П.Бр. 13888 послати суму од *120 динара*, издату на име плата г. г. Симе Пандуровића и Димитрија Премовића, суплената ове гимназије, с молбом, да се њихове признанице примљену суму Гимназији пошљу.

Директор
Богдан Јанковић.

П. Бр. 15426.

Одговорено, да је примило *динара 120* на попуну касе, и да се шаљу у прилогу две признанице на уништење.

26. 9.

Рачуновођа
[нечитак потпис].

Експедирано 26. 9. 1907. г.

Сава Јовановић.

АС, МПс, 1907, XXXVI, 89.

5. а

Краљ. Срп.

ГИМНАЗИЈА

Бр. 410.

18. јула 1908. г.

У Ваљеву.

Господину Министру Просвете и Црквених послова

Јуче сам примио од Симе Пандуровића, суплента ове гимназије из Београда једно писмо, у коме ме је дрско напао и тешко увредио, што му нисам издао плату за овај месец.

Међутим, управа је ове гимназије примила од Начелника плату особља за јули тек. 16-ог ов. мес. између 4 и 5 час.[ова] после подне. Али, ја сам и поред тога послао г. Сими на име његове плате 4. ов. мес 40 динара с молбом да се за остало притрпи док се плата не прими.

Осим тога, г. Сима је учинио и ове погрешке:

1. Послао ми је једну признаницу којом је тражио плату за јуни мес.[ец] мада му је та плата издата још кад је овде био, и ја сам му исту признаницу поништено вратио и тражио да пошље признаницу за јули, рачунајући да је он тим учинио нехотичну погрешку.

2. По изјави г. Живорада Павићевића, писара оvd.[ашњег] имао је г. Сима послати именованом г. Живораду 42 динара ради регулисања неке менице г. Симине, па ме је молио, да и не шаљем сав новац г. Сими док он од њега не добије пристанак да му се врати новац, који је издао ради регулисања његове менице, што г. Сима до данас није учинио.

3. Г. Сима је упутио ово своје писмо Господину Директору, ма да зна да ја само заступам директора и мада у истом писму напомиње да је с директором Јанковићем говорио о његовој плати, и најзад

4. г. Сима је ово своје писмо датирао под 17. ов. мес. већ и примио, а жиг је на коверти писма из Београда датиран 16. ов. мес. као дан пошиљања а у Ваљеву жигосан 17. ов. мес.

Ово сам навео да се види колико г. Сима води рачуна о својим поступцима, и опет дрско напада старог професора; и као јучерашњи наставник, који тек што је постављен за суплента, упућује лекције о вршењу дужности старом директору и професору.

Ја не тражим да се г. Сима за нанету ми увреду казни нити да ми се извињава, већ би ми највећа сатисфакција бика, када би ме господин Министар изволео разрешити од вршења директорске дужности и наредити да исту предам другом ком наставнику ове гимназије, јер није право да вршећи савесно директорску и за време школског одмора без икакве награде примам неправедне прекоре и увреде.

Заступник директора
Мил. П. Зарић, професор.

5. б

Заст.[упник] директ.[ора] Ваљево. Жалба на понашање С. Пандуровића, суплента.

ПБр. 9633.

Директору гимназије Ваљево.

Да изволите по овом акту узети реч од г. Пандуровића и заједно са актом спровести овом министарству.

18. августа 1908. г.
у Београду.

По наредби Министра
Начелник
Милован Ј. Поповић

5. в

Краљ. Срп.

ГИМНАЗИЈА

Бр. 544.

19. августа 1908. г.

У Ваљеву.

Г. Сими Пандуровићу, супленту.

Да изволи дати свој одговор према предњем наређењу Господ. Министра.

19. VIII 1908.
Ваљево.

Заступник Директора
Срет. В. Вукашиновић, проф.

5 г.

Господину Министру Просвете и Црквених послова.

У повратку акта, част ми је доставити ./ одговор г. Симе Пандуровића, суплента.

21. август 1908.
Ваљево

Заступник Директора
Срет. В. Вукашиновић, проф.

5. д

Господину заступнику директора Ваљевске Гимназије

Г. Милан П. Зарић, заступник директора Ваљевске Гимназије, оптужио ме је Г. Министру Просвете и Црквених послова за дрзак напад и тешку увреду

нанету му једном мом писму, којим сам тражио да ми се пошље плата за месец јул, ов. г.

Немајући у рукама писмо о коме је реч, а знајући шта сам писао, слободан сам категорички изјавити да у њему апсолутно никаква напада и никакве увреде нема. Не тражећи, ипак, да ми се на просту реч верује, молим Г. Министра да изволи затражити поменуто писмо од Г. М. П. Зарића и о свему се лично уверити.

Ако је то погрешка тражити једним одлучним, али учтивим, писмом плату после читавих седамнаест дана од предвиђеног рока, нека ми је дозвољено изнети и специјалне разлоге за то.

1) Г. Зарић тврди да ми новац, који ми је био неопходно потребан, није могао послати на време с тога, што је Гимназија од Начелства овог округа плату гимназиског особља добила тек 16-ог место 1-ог јула. Међутим, ја плату и не примам из суме која се у Начелству узима, већ из буџета општине ваљевске.

2) Општина ваљевска депоновала је још много раније новац на име плате моје и Г. Дим.[итрија] Премовића, суплента ове гимназије, који је такође, на општинском буџету. За тачност овог тврђења имам реч Директора ваљевске гимназије, Г. Богдана Јанковића, који ми је изрично рекао да ми је Г. Зорић могао новац послати и 1-ог јула, као што је послао 18-ог.

3) Да је Г. Зорић према мени изузетно поступао, види се по томе, што је Г. Премовићу, који је у апсолутно истом положају у коме и ја, новац послао тачно 1. јула.

4) Случајно споменувши овај случај Г. Секретару Министарства, дошао сам у канцеларију секретаријата, на позив самог Г. Недељковића, који је запитао Г. Начелника да ли бих могао у Министарству примити плату за јул. И ако ја сам знао да је то неупутно, и ако се Г. Секретар из предусретљивости, и не питајући ме да ли ја то желим, обратио Г. Начелнику, Г. Начелник ме је, потпуно невиног, врло тешким речима пред Г. Недељковићем осудио за такав поступак.

После свега овога, ја сам упутио писмо Г. Зарићу, и желим да он дође и пред Г. Министра. Али и ако Г. Зарић не наводи у својој оптужби ни један пасус из тога писма, по коме би се видела оправданост тужбе, он је изволео доставити Г. Министру неке моје „погрешке”, на којима се морам задржати.

1) Међу оптужбама које се против мене у акту Г. Зарића налази, прва по реду састоји се у томе што сам у првој признаници, којом сам плату за јул тражио, ставио јун, место јул. Ако Г. Зарић сматра то за нехотичну омашку, као што је, по сопственом признању, веровао пре добијеног писма, онда то не може бити кривица; ако Г. Зарић, као што се између редова тога пасуса у његовој оптужби даје прочитати, жели навестити да сам тиме свесно ишао на превару, онда је то непојмљива инсинуација од стране „старог директора и професора” и поступак који је једном подчињеном и млађем чиновнику врло ризикантно оквалификовати.

2) Г. Зарић тврди да ми новац није послао и због тога што је Г. Ж. Павићевић тражио да му се да 42 динара за регулисање једне менице. Међутим, ја сам плату тражио за то; а Г. Зарић доставља малициозно Г. Министру приватне туђе ствари, које, у осталом, нису ни мало прљаве.

3) По Г. Зарићу, моја би „погрешка” била и то што сам га титулисао речима: „Г, Директоре”, а не „Г. заступниче директора”. Каква је то увреда, или погрешка, ја не знам; али је преда мном акта на чијој полеђини стоји написано руком Г. Начелника Министарства: „Директору гимназије”, место: „Заступнику...” итд, као што жели Г. Зарић. И најзад,

4) Г. Милан Зарић тврди да је моје писмо датирано 17-ог, уместо 16. јула (!) Да ли је тако, не знам. Али и да јесте, треба по нешто опростити. Јер сви грешимо, па ни Г. Зарић није поштеђен од тога: На његовом акту датум је погрешан не за један дан, већ за читав месец дана, па накнадно исправљен.

И досад сам сматрао, и од сад ћу веровати да ми је савест најпреча и најсветија. Жалим што увиђам да је у очима многих снисходљивост највећа врлина.

21. августа 1908. год.
У Ваљеву.

Сима Пандуровић,
супл.[ент] Ваљ.[евске] Гимназије

АС, МПс, 1908, XXXVI, 82.

6.

Краљ. Срп.
ГИМНАЗИЈА
Бр. 311.
11. маја 1909. г
У Ваљеву.

Господину Министру Просвете и Црквених Послова,

Част ми је известити Г. Министра да сам дао тродневно одсуство г. Сими Пандуровићу, супленту, због његова одласка у Београд ради неодложне спреме за венчање. Одсуство ће употребити 11, 12. и 13. ов.[ог] мес.[еца].

Молим Г. Министра за одобрење овог поступка.

Директор гимназије
Бож. Јанковић.

П. Бр. 7063.

Одобрава се поступак.

13. маја 1909.
Београд

По наредби Министра
Начелник
Миливој Ј. Поповић.

Директору гимназије – Ваљево

Одобен је Ваш поступак, што сте дали тродневно одсуство г. Сими Пандуровићу супленту у повереној Вам школи.

Св Бр. 311.
13. V 1909.
Б.[еоград].

Н.[ачелник].
Сава Јовановић.

Експедирно 13. 5. 1909.

МПс, 1909, XVII, 37.

7. а

Господину Министру Просвете и Црквених Послова,

Осећајући потребу да после две године рада у унутрашњости Србије употребим бар годину дана на усавршавање у једном од модерних језика и довршење својих студија.

Стално уверен да су држави и школи потребни грађани који неће жалити труда да свој духовни ниво подигну и свој интелектуални видик прошире; сматрајући да се не предајем илузији, верујући у готовост и вољу Г. Министра да сваком савесном чиновнику да могућности да то и оствари, а стално спречаван разним околностима, јавним и приватним, да своју жељу приведем у дело, част ми је најучтивije замолити Господина Министра Просвете и Црквених Послова да изволи одобрити годишње одсуство и изволи створити могућност да ту годину, у обележеном циљу, проведен на европском западу.

Слободан сам напоменути Г. Министру да ће, укидањем VII разреда у Ваљевској Гимназији, почетком идуће школске године отпасти потреба да сви досадашњи наставници остану на својим местима у тој гимназији.

16. маја 1909.
у Ваљеву. године,

Учтив
Сима Пандуровић,
суплент Ваљевске Гимназије.

7. б

Краљ. Срп.
ГИМНАЗИЈА
Бр. 333
18. маја 1909. г.

Господину Министру Просвете и Црквених Послова,

Част ми је спровести молбу г. Сими Пандуровићу, суплента, с мишљењем, да би му требало тражено одсуство одобрити, пошто је г. Пандуровић својим школским и јавним радом до сад показао довољно подобности, да се из њега може развити јачи школски и друштвени посленик, ако би му се дала прилика да своје, до сада стечено образовање, прошири.

Савету Филозофског факултета

Директор
Ваљевске Гимназије,
Богдан Јанковић.

7. в

ПБр. 7770.

Господине ректоре,

Част ми је послати Вам ову молбу и замолити Вас, да изволите прибавити мишљење Савета Филозофскога факултета о том, да ли би молитељ, према својим студијама на универзитету и према дипломском испиту, могао за годину бављења на страни толико усавршити се у једном модерном језику, да по-

стане ваљан наставник у средњим школама, те, према свему том, да ли му ради наведене сврхе треба дати тражено годишње одсуство од дужности.

Примите, господине ректоре, уверење о мом почитовању.

22. маја 1909. г.
у Београду.

Министар
Просвете и Цркв.[ених] Послова
Љуб.[омир] Стојановић.

7. г

Универзитет. Примљено 23. маја 1909.
Бр. 2213.

Декану Филозофског факултета,
На даљи рад.

23. маја 1909.
Београд

Ректор Универзитета
С. Урошевић.

7. д

УНИВЕРЗИТЕТ
Филозофски факултет
Бр. 60.
25. мај 1909. г.
у Београду.

Г. Г. др Бран.[иславу] Петронијевићу и др Мил.[ошу] Трифунцу на мишљење и реферат, по одлуци Савета од 25. т. м.

26. V 1909. г.
Београд

Декан
Мих.[аило] Петр.[овић].

7. ђ

Потписанима је част извести факултет да г. Сима Пандуровић није на дипломском испиту полагао ни немачки ни француски, и да се, према томе, не може очекивати да се он за годину дана бављења на страни могао спремити за наставника једног живог језика у средњој школи.

12. јуна 1909. год.
у Београду.

Милош Тривунац

Сложио се Б. Петронијевић.

7. е

Господину Ректору Универзитета,

Част ми је, у повратку молбе г. Симе Пандуровића, спровести Вам на овом истом акту мишљење др Бран.[ислава] Петронијевића и др Мил.[оша] Три-

фунца, којим је Савет Фил.[озофског] факултета био упутио ствар на оцену и мишљење.

13. VI 1909.
Београд.

Декан
Мих.[аило] Петровић.

7. ж

УНИВЕРЗИТЕТ
примљено 13. јуна 1909.
Бр. 2663.

Господине министре, част ми је спровести Вам мишљење савета Филозофског факултета о молби г. Симе Пандуровића, суплента.

Молим Вас Господине министре да изволите примити уверење о моме одличном поштовању.

14. јуна 1909.
Београд.

Ректор универзитета
С.[ава] Урошевић.

[Адреса:] Господину министру просвете и цркв.[ених] послова.

7. з

П. Бр. 9418.

Директору гимназије, Ваљево.

Изволите саопштити г. Сими Пандуровићу, супленту, поверено Вам решење, предње мишљење Савета Филозофског факултета по његовој молби од 16. маја ове године а затим акт вратите Министарству.

18. јуна 1909. г.
у Београду

По наредби
Министра просвете и црквених послова
Милив.[оје] Ј. Поповић.

7. и

Краљ. Срп.
ГИМНАЗИЈЕ
Бр. 439.
22. јуна 1909. г.

Саопштити овај акт г. Сими Пандуровићу, супленту на потпис, па по том акт вратити.

Директор,
Бож. Јанковић

7. ј

Саопштено ми је.

Част ми је изјавити Г. Министру Просвете и Црквених послова да је мени познато као и Савету Филозофског факултета, да ја на дипломском испиту сам полагао ни немачки ни француски језик, просто с тога што ми је испит био из групе философско-педагошких наука. То, по мом најскромнијем мишљењу,

не би могло сметати да ми се тражено одсуство одобри „због усавршавања у једном од модерних језика и довршавања својих студија” (како сам у молби рекао), јер сам ја те језике ипак учио, а један (немачки) и предавао две године у средњој школи; да не спомињем да је и довршавање студија из философско-педагошке групе без потпуног знања бар једног од тих језика немогуће.

Најзад, нигде се, ни у мојој молби ни спроводном акту Г. директора гимназије не каже да се ја за ту годину дана желим спремати искључиво за наставника језика у средњој школи, мада сам имао част предавати немачки језик и не одлазећи на страну.

23. VI 1909.
у Ваљевоу.

Учтив
Сима Пандуровић,
суп.[лент] Ваљ.[евске] Гим.[назије]

7. к

Министру Просвете, Београд
Акта са одговором г. Симе Пандуровића, а поводом саопштења учињеном му по реферату Министарства част ми је спровести натраг.

23. VI 1909.
у Ваљевоу.

Директор
Бож. Јанковић.

МПс, 1909, XXIII, 146.

8. а

Управа Фондова
Краљевине Србије
У. Бр. 1712.

Београд 24. јула 1909.

Господину Министру просвете и цркв.[ених] послова,

По члану 28 в. закона о пензионем фонду за удовице и децу умрлих чиновника од 27. јануара 1900. год. сваки је улагач дужан, да извести Управу фонда о својој женидби и да јој пошаље своју венчаницу најдаље у року од месец дана од дана венчања.

Ко ову дужност у означеном року не испуни казни се по представци Управе фонда са 25-100 дин. у корист фонда.

Како се Г. Сима Пандуровић суїленї Ваљев. ѓимн. венчао 21. маја о. ѓ. а није испунио пропис чл. 28 в. реченог Закона, јер није ни до данас Управи послао своју венчаницу, то Управа моли господина Министра да од г. Пандуровића узме изјашњење и донесе своју одлуку односно величине казне, па да о томе и Управу изволи известити, а осим тога да изволи наредити да г. Пандуровићу одмах своју венчаницу и женину кришћеницу²² Управи пошаље.

Члан управног одбора,
(нечитко)

Управа Фондова Краљевине Србије
За управника
(нечитко)

---

22 Курзивом писано руком, остало штампани образац.

8. б

ПБр. 11541.

Директору гимназије, Ваљево.

По овом акту Управе Фондова узмите реч од г. Симе Пандуровића, суплента поверене Вам школе, и у повратку акта доставите је овоме Министарству.

28. јула 1909. г.
У Београду.

Министар
просв.[ете] и цркв.[ених] послова,
Љуб.[омир] Стојановић.

8. в

Краљ. Срп.
ГИМНАЗИЈА
Бр. 533.
31. VII 1909. г.
У Ваљеву.

Г. Сими Пандуровићу, супленту.
Да да реч по овом акту Управе Фондова.

Директор,
Б. Јанковић.

8. г

Г. директору гимназије – Ваљево.

Част ми је изјавити поводом овог акта, Г. директору да ми је управа гимназије само наговестила да је потребно да предам крштеницу своје жене и венчаницу. Али како ни с које стране нисам обавештен у коме је року потребно то учинити, знајући да према својим годинама не могу бити оптерећен никаквим плаћањем ванредног женидбеног улога, и најзад, пошто сам убрзо после женидбе отпутовао из Ваљева, ја нисам документа потребна Управи фондова предао у року од месец дана.

Сматрам за потребно најучтиввије изјавити, да по мом уверењу не би било право да будем осуђен на какву казну, кад и иначе не могу бити дужан код Управе Фондова, као што се из приложених докумената види.

17. VIII 1909.
Ваљево.

Сима Пандуровић,
супл.[ент] Ваљ.[евске] Гимназије.

8. д

Господину Министру Просвете и Црквених Послова.

Част ми је у повратку акта доставити реч г. Симе Пандуровића, суплента ове гимназије, с напоменом да су наводи г. Пандуровића истинити. Управа Гимназије је у своје време саопштила г. Пандуровићу да поднесе тражена документа, што он није учинио свакојако је из разлога, које је навео.

Из венчанице и крштенице жене г. Пандуровића види се да он неће плаћати женидбени улог, с тога и из тога узрока неби требало изрицати казну, јер

није рађено из какве користи и да се оштети Управа Фондова. Документа су засебним актом послата Управи.

17. авг.[уста] 1909.
у Ваљеву.

Директор
Ваљ.[евске] Гимназије,
Богдан Јанковић.

8. њ

ПБр. 13261.

С обзиром на одбрану г. Пандуровића да је одмах по венчању отпутовао на одсуство, да није ни могло бити никаквих последица, јер не подлеже плаћању улога, намерно он није себи створио кривицу нити што иде у смислу чл.[ана] 28 б зак.[она] о пословима, с тим нема места ни да се на њЈ казна примени.

О овоме известити Управу Фондова ради знања.

22. VIII 1909.
Б.[еоград].

Министар
Љуб.[омир] Стојановић.

Управи Фондова.
22. VIII 1909.
Б.[еоград].

У одлуци на акт од 24. пр. У. Бр. 1712, извештава се Управа, да г. Сима Пандуровић, суплент ваљевске гимназије није у року остављен чл. 28 в.[ажећег] з.[акона] пенс.[иског] фонда за удовице и децу упркос захтева поднео венчаницу и женину крштеницу, зато што је одмах по венчању отпутовао. Па како самим тим нема кривице ни материјалне штете по фонд, јер Пандуровић нема шта ни да у исти улаже, а треба таксу послати Управи, то не налазим да он овакав свој трошак можа и следовати из чл. 28 б. шк.[олског] зак.[она] о чему се Управа фонда ради знања обавештава.

М.[инистар].Сава Јовановић.

Експедирано 25. 8. 1909.
МПс, 1909, XXVIII, 82.

9.

Господину Министру Просвете и Црквених Послова.
Београд.

Према акту од 19. јуна ове г.[одине], ПБр. 9383, слободан сам користити се намером Г. Министра да сазна жеље наставника средњих школа у своме ресурсу, подноси ми ову молбу за премештај у Београд.

Како, уз то, ова молба није израз само једне жеље, већ стварне, трогодишње и личне потребе на легалној основи, сматрам за потребно навести и неколико разлога који ме императивно упућују на овај корак.

Три године одвојен од своје прилично велике и слабо ситуиране породице, ја сам стално био, материјално, у врло неугодном положају, не могући, у ства-

ри, одужити се моралној обавези према њој, нити, с друге стране, имати лично какве користи од тога.

Као стручно квалификован за предмете који се предају само у вишим и највишим разредима гимназије, а служећи у једној шесторазредној средњој школи, био сам принуђен предавати предмете за које сам квалификован тек у другом реду, или за који, у опште, и немам квалификација. Да је друкчије, свакако би имала више користи и сама настава и ја лично.

Пошто сам намеран, у најкраћем року, полагати професорски испит, неопходно ми је потребно провести бар неко време у месту где бих се могао користити научним средствима, којих у Ваљевоу нема, нити их је могуће набавити.

Ја сам, у интересу државне службе, већ провео у једном месту три године, и вршећи своју дужност савесно, мислим да имам право, према једној интелектуалној потреби, умолити Г. Министра за премештај у развијенији и културнији центар. И најзад, у нади да се неће давати места уверењу да у овој врсти питања могу пресуђивати и други разлози, сем интереса наставе и чиновника, подносим Г. Министру ову молбу, апелујући на његову просвећену увиђавност и благонаклоност пажњу.

7. јула 1910. год.
Ваљево.

Сима Пандуровић,
суплент Ваљевске Гимназије.

[На полеђини туђом руком:]

Примљено 28. VII 1910.
Министарство просвете и црквених послова
П. Бр. 11262. Београд.

МПс, 1910, LXIX, 14.